

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет**

Кафедра цивільного права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни:

на тему: « Кредитний договір »

Студентка групи ПР-36:

Каплін Валерія

Керівник: к.ю.н. Паращук Л. Г.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ.....	5
1.1. Поняття та правова природа кредитного договору.....	5
1.2. Місце кредитного договору в системі цивільно-правових договорів....	7
1.3. Принципи банківського кредитування.....	9
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ТА ФОРМА КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ.....	13
2.1. Істотні умови кредитного договору.....	13
2.2. Права та обов'язки сторін.....	15
2.3. Форма та порядок укладення кредитного договору.....	17
РОЗДІЛ 3. ВИКОНАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ.....	20
3.1. Порядок виконання кредитного договору.....	20
3.2. Способи забезпечення виконання зобов'язань (застава, порука, гарантія тощо)	22
3.3. Відповідальність сторін за порушення умов договору.....	24
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена ключовою роллю кредитного договору в сучасній економіці України, оскільки саме через кредитні правовідносини забезпечується рух грошових коштів, фінансування підприємницької діяльності та задоволення споживчих потреб громадян. Кредитування є одним із основних інструментів функціонування банківської системи, а його правове регулювання потребує чіткості, стабільності та належного захисту прав усіх учасників таких відносин.

Кредитний договір займає особливе місце в системі цивільно-правових договорів, оскільки поєднує у собі як приватноправові засади рівності сторін, так і елементи публічно-правового регулювання, пов'язані з діяльністю банків та фінансових установ. Саме тому його правова природа, зміст, порядок укладення та виконання є важливими для глибокого наукового аналізу.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження правової природи кредитного договору, його істотних умов, прав та обов'язків сторін, порядку укладення, виконання та відповідальності за порушення договірних зобов'язань.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати поняття та правову природу кредитного договору;
- визначити його місце в системі цивільно-правових договорів;
- охарактеризувати принципи банківського кредитування;
- дослідити істотні умови кредитного договору;
- розкрити права та обов'язки сторін;
- проаналізувати форму та порядок укладення договору;
- визначити особливості виконання кредитного договору;
- охарактеризувати способи забезпечення виконання зобов'язань;
- дослідити відповідальність сторін за порушення умов договору.

Об’єктом дослідження є цивільно-правові відносини, що виникають у процесі укладення та виконання кредитного договору.

Предметом дослідження є правове регулювання кредитного договору в Україні, його зміст, особливості укладення, виконання та відповідальності сторін.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема аналіз, синтез, порівняльно-правовий та формально-юридичний методи, що дозволяють комплексно розкрити сутність кредитного договору.

Структура курсової роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ

1.1. Поняття та правова природа кредитного договору

Кредитний договір є одним із ключових інститутів цивільного права України, що регулює відносини у сфері банківського кредитування та забезпечує рух грошових коштів у економіці. Його правове значення полягає у забезпеченні фінансування фізичних і юридичних осіб, а також у врегулюванні взаємних прав та обов'язків сторін кредитних правовідносин. Відповідно до Цивільного кодексу України, за кредитним договором банк або інша фінансова установа зобов'язується надати грошові кошти позичальнику у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти [2]. Саме ця норма визначає базову конструкцію кредитного договору як цивільно-правового зобов'язання.

Додатково правове регулювання кредитних відносин закріплено у Законі України «Про банки і банківську діяльність», де визначено, що кредитні операції є основним видом активних операцій банків та здійснюються виключно на підставі банківської ліцензії [3]. Це підкреслює спеціальний суб'єктний склад кредитного договору, оскільки кредитодавцем може бути лише банк або інша фінансова установа.

Кредитний договір також регулюється Законом України «Про споживче кредитування», який встановлює додаткові гарантії для фізичних осіб-споживачів, зокрема щодо розкриття повної вартості кредиту, умов договору та захисту прав позичальників [4]. Таким чином, законодавець приділяє особливу увагу захисту слабшої сторони у кредитних правовідносинах.

У науковій доктрині кредитний договір розглядається як самостійний цивільно-правовий договір, що має складну правову природу. З одного

боку, він належить до договірних зобов'язань у сфері цивільного права, а з іншого — перебуває під значним впливом публічно-правового регулювання, оскільки банківська діяльність контролюється державою [7]. Кредитний договір має низку характерних ознак. По-перше, він є консенсуальним, тобто вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін щодо всіх істотних умов, а не з моменту передачі коштів. По-друге, він є оплатним, оскільки позичальник зобов'язаний сплатити проценти за користування кредитом. По-третє, він є двостороннім, оскільки права та обов'язки виникають у обох сторін договору [2].

Важливою ознакою є також спеціальний суб'єктний склад. Позичальником може бути будь-яка фізична або юридична особа, однак кредитодавцем виступає виключно банк або фінансова установа, що має відповідну ліцензію [3]. Це відрізняє кредитний договір від договору позики, який може укладатися між будь-якими суб'єктами цивільного права.

Крім того, кредитний договір завжди є строковим, оскільки визначає конкретний період користування грошовими коштами, після закінчення якого вони підлягають поверненню. Також він має грошовий предмет, оскільки предметом договору можуть бути виключно грошові кошти [2].

У наукових дослідженнях підкреслюється, що кредитний договір займає особливе місце в системі цивільно-правових договорів, оскільки поєднує приватноправові та фінансово-правові елементи. Він є інструментом реалізації банківської діяльності та водночас способом задоволення майнових потреб суб'єктів цивільного права [6].

Отже, кредитний договір є самостійним видом цивільно-правового договору, який характеризується спеціальним суб'єктним складом, оплатністю, строковістю та консенсуальним характером. Його правова природа визначається поєднанням цивільно-правових та публічно-

правових елементів, що зумовлює особливості правового регулювання та підвищені вимоги до його укладення і виконання [2; 3; 4; 7].

1.2. Місце кредитного договору в системі цивільно-правових договорів

Кредитний договір посідає особливе місце в системі цивільно-правових договорів України, оскільки поєднує в собі ознаки класичних договірних зобов'язань та спеціальних фінансових правовідносин. Його значення зумовлене тим, що він є основним правовим інструментом реалізації банківського кредитування, яке забезпечує функціонування економіки та задоволення майнових потреб фізичних і юридичних осіб.

Згідно з Цивільним кодексом України, кредитний договір є самостійним видом цивільно-правового договору, за яким банк або інша фінансова установа надає грошові кошти позичальнику на умовах повернення, строковості та платності, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити проценти [2]. Така законодавча конструкція визначає кредитний договір як окремий інститут зобов'язального права, який не є тотожним іншим договорам про передачу майна.

У системі цивільно-правових договорів кредитний договір найбільш тісно пов'язаний із договором позики, однак не ототожнюється з ним. Відповідно до положень цивільного законодавства, договір позики може укладатися між будь-якими суб'єктами цивільного права, тоді як кредитний договір укладається виключно за участю банку або фінансової установи, що має відповідну ліцензію [2; 10]. Крім того, кредитний договір завжди є оплатним, тоді як позика може бути як оплатною, так і безоплатною, що суттєво впливає на характер правовідносин.

У науковій доктрині підкреслюється, що кредитний договір займає проміжне положення між класичними цивільно-правовими договорами та фінансовими правовідносинами, оскільки його укладення та виконання перебуває під впливом державного регулювання банківської діяльності

[12]. Це зумовлено тим, що кредитні операції є одними з основних видів діяльності банків і прямо пов'язані зі стабільністю фінансової системи держави.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», надання кредитів належить до фінансових послуг, що здійснюються на професійній основі спеціальними суб'єктами фінансового ринку [10; 3]. Таким чином, кредитний договір одночасно є і цивільно-правовим договором, і формою реалізації фінансової послуги, що надається суб'єктами господарювання з особливим правовим статусом.

У системі цивільного права кредитний договір належить до договорів про надання фінансових послуг та є різновидом договорів про передачу грошових коштів у власність. На відміну від договорів зберігання чи оренди, він передбачає перехід права власності на кошти до позичальника з моменту їх надання, що визначає його майнову природу [5].

Науковці також звертають увагу, що кредитний договір є консенсуальним, оплатним та взаємним, що дозволяє віднести його до самостійної групи договірних зобов'язань. Його особливість полягає у тому, що він поєднує приватноправові засади рівності сторін із публічно-правовим контролем з боку держави за діяльністю фінансових установ [6; 13].

Важливим є й те, що кредитний договір має підвищений рівень правового регулювання порівняно з іншими цивільно-правовими договорами. Це проявляється у детальному визначенні істотних умов договору, обов'язковому розкритті інформації для позичальника та спеціальних гарантіях захисту споживачів фінансових послуг [4]. Такі вимоги спрямовані на забезпечення прозорості кредитних відносин та недопущення зловживань з боку кредиторів.

У системі договірної права кредитний договір також взаємодіє з іншими видами цивільно-правових договорів, зокрема із договорами поруки, застави та гарантії, які виступають способами забезпечення виконання зобов'язань. Це підкреслює його комплексний характер та значення як базового елементу фінансово-кредитних правовідносин [2; 13].

Отже, кредитний договір займає самостійне та особливе місце в системі цивільно-правових договорів України, поєднуючи ознаки класичного зобов'язального права та спеціального фінансово-правового регулювання. Його специфіка полягає у спеціальному суб'єктному складі, оплатності, строковості та посиленому державному контролі, що забезпечує баланс інтересів сторін та стабільність фінансової системи держави.

1.3. Принципи банківського кредитування

Принципи банківського кредитування становлять систему основоположних засад, які визначають порядок здійснення кредитної діяльності банків та інших фінансових установ, а також забезпечують стабільність, законність і ефективність кредитних правовідносин. Їх правове закріплення та зміст формуються на основі норм цивільного законодавства, спеціальних законів у сфері банківської діяльності та підзаконних актів Національного банку України.

Банківське кредитування в Україні ґрунтується насамперед на положеннях Закону України «Про банки і банківську діяльність», який визначає кредитні операції як одну з основних функцій банків та встановлює вимоги до їх здійснення [3]. Крім того, загальні засади надання фінансових послуг закріплено у Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», який визначає принципи діяльності фінансових установ, зокрема прозорість, добросовісність та захист прав споживачів фінансових послуг [10].

Одним із ключових принципів банківського кредитування є принцип повернення кредиту, який означає обов'язковість повернення позичальником отриманих грошових коштів у повному обсязі у встановлений договором строк. Цей принцип є базовим для всієї кредитної системи, оскільки забезпечує безперервність банківських операцій та фінансову стабільність установ.

Наступним важливим принципом є принцип платності кредиту, відповідно до якого позичальник зобов'язаний сплачувати проценти за користування кредитними коштами. Його економічна природа полягає у компенсації банку витрат та ризиків, пов'язаних із наданням кредиту. У науковій літературі підкреслюється, що саме платність відрізняє кредитний договір від безоплатних позикових відносин [16].

Принцип строковості кредитування передбачає, що кредит надається на чітко визначений строк, після закінчення якого він підлягає поверненню. Цей принцип тісно пов'язаний із принципом плановості банківської діяльності та управління ліквідністю банку, оскільки дозволяє фінансовим установам прогнозувати рух грошових потоків.

Важливе значення має також принцип забезпеченості кредиту, який полягає у необхідності надання позичальником гарантій виконання зобов'язань. Такими гарантіями можуть бути застава, порука, гарантія або інші способи забезпечення виконання зобов'язань, передбачені цивільним законодавством. Цей принцип спрямований на мінімізацію кредитних ризиків та захист інтересів банків [17].

Принцип цільового використання кредиту застосовується у випадках, коли кредит надається для конкретної мети, наприклад, інвестиційної або споживчої. Позичальник зобов'язаний використовувати кредитні кошти відповідно до умов договору, а банк має право здійснювати контроль за їх цільовим використанням. Даний принцип особливо актуальний у сфері

споживчого кредитування, що регулюється спеціальним законодавством [10].

Принцип платоспроможності та кредитоспроможності позичальника означає, що банк зобов'язаний оцінювати фінансовий стан клієнта перед наданням кредиту. Відповідно до нормативних актів Національного банку України, банки повинні здійснювати оцінку кредитного ризику та платоспроможності позичальників з метою мінімізації ймовірності невиконання зобов'язань [15].

Особливу роль відіграє принцип державного регулювання та нагляду за банківською діяльністю, який реалізується через діяльність Національного банку України. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України», НБУ здійснює регулювання, ліцензування та нагляд за діяльністю банків, встановлює обов'язкові нормативи та контролює дотримання банківського законодавства [13].

Підзаконні нормативно-правові акти Національного банку України деталізують окремі аспекти кредитної діяльності. Зокрема, Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику встановлює порядок оцінки кредитного ризику за активними банківськими операціями, що є ключовим елементом управління кредитною політикою банків [15]. Також Положення про організацію процесу управління проблемними активами регулює порядок роботи банків із проблемною заборгованістю, що виникає у разі порушення позичальниками умов кредитних договорів [14].

У науковій літературі підкреслюється, що принципи банківського кредитування є не лише теоретичними категоріями, але й практичними засобами регулювання кредитних правовідносин. Вони забезпечують баланс інтересів банків та позичальників, а також стабільність фінансової системи держави [7; 17].

Таким чином, принципи банківського кредитування утворюють цілісну систему правових засад, що визначають порядок надання, використання та повернення кредитних коштів. Їх дотримання є обов'язковою умовою законності кредитних правовідносин та ефективного функціонування банківської системи України.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ТА ФОРМА КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ

2.1. Істотні умови кредитного договору

Істотні умови кредитного договору є ключовими елементами його змісту, без узгодження яких договір не може вважатися укладеним. Їх правове значення полягає у тому, що саме через істотні умови визначається предмет, обсяг прав та обов'язків сторін, порядок виконання зобов'язання, а також рівень відповідальності за порушення договірних умов. Регулювання істотних умов кредитного договору здійснюється нормами Цивільного кодексу України, спеціальними законами у сфері банківської діяльності та споживчого кредитування, а також судовою практикою [3; 4]. Відповідно до законодавства, істотними умовами кредитного договору є умови про предмет договору, розмір кредиту, строк його повернення, порядок надання та повернення кредитних коштів, а також розмір процентів за користування кредитом. Саме ці умови формують базову конструкцію кредитного зобов'язання та визначають його зміст [5].

Предмет кредитного договору становлять грошові кошти, які банк або інша фінансова установа зобов'язується надати позичальнику. Предмет є обов'язковою істотною умовою, оскільки без його визначення неможливо встановити зміст зобов'язання сторін. У науковій літературі підкреслюється, що предмет кредитного договору завжди має грошовий характер, що відрізняє його від інших договірних конструкцій [5].

Не менш важливою істотною умовою є розмір кредиту, який визначає суму грошових коштів, що підлягають наданню позичальнику. У кредитних правовідносинах точне визначення суми має суттєве значення, оскільки впливає на розрахунок процентів, комісій та інших платежів. Відсутність погодження цієї умови унеможливорює укладення договору.

Істотною умовою також є строк кредитування, який визначає період, протягом якого позичальник має право користуватися кредитними коштами

та зобов'язаний їх повернути. Строковість є однією з базових ознак кредитного договору, оскільки забезпечує визначеність правовідносин та дозволяє банку управляти кредитними ризиками [17].

Окреме значення має умова щодо процентної ставки, тобто розміру плати за користування кредитом. Проценти є обов'язковим елементом кредитного договору, який відображає його оплатний характер. Законодавство передбачає обов'язок банку чітко інформувати позичальника про повну вартість кредиту, включаючи проценти та інші платежі [4].

Крім того, істотними є умови щодо порядку надання та повернення кредиту. Вони визначають спосіб отримання коштів (одноразово чи частинами), графік погашення заборгованості, черговість платежів та інші технічні аспекти виконання зобов'язання. Такі умови мають практичне значення для забезпечення належного виконання договору та мінімізації кредитних ризиків.

У Законі України «Про споживче кредитування» додатково деталізуються вимоги до істотних умов договору зі споживачем, зокрема щодо обов'язкового розкриття повної вартості кредиту, реальної річної процентної ставки та всіх супутніх витрат [4]. Це спрямовано на захист прав споживачів та забезпечення прозорості кредитних правовідносин.

У науковій доктрині підкреслюється, що істотні умови кредитного договору виконують функцію правової визначеності та стабільності договірних відносин. Як зазначає Н. С. Кузнецова, саме істотні умови формують юридичну модель кредитного зобов'язання та забезпечують баланс інтересів сторін [5]. Подібної позиції дотримується й О. С. Яворська, яка наголошує, що чітке визначення істотних умов є гарантією належного виконання кредитного договору та захисту прав позичальника [17].

Судова практика також підтверджує значення істотних умов кредитного договору. Зокрема, Велика Палата Верховного Суду у своїх

рішеннях наголошує, що відсутність погодження істотних умов або їх невизначеність може призвести до визнання договору неукладеним або таким, що не створює юридичних наслідків для сторін [19].

Отже, істотні умови кредитного договору становлять його фундаментальну правову основу, без якої неможливе виникнення кредитних правовідносин. Вони забезпечують визначеність змісту договору, стабільність виконання зобов'язань та захист прав як кредитора, так і позичальника.

2.2. Права та обов'язки сторін

Права та обов'язки сторін кредитного договору становлять його ключовий змістовний елемент, оскільки саме вони визначають реальну модель взаємодії між кредитором (банком або іншою фінансовою установою) та позичальником. Їх правове регулювання ґрунтується на положеннях Конституції України, Цивільного кодексу України, спеціального банківського законодавства, а також практиці Верховного Суду [1; 3; 4].

Загальною конституційною основою кредитних правовідносин є принцип свободи договору та захисту права власності, закріплений у Конституції України. Саме він гарантує рівність сторін у договірних відносинах та недопустимість незаконного втручання у приватно-правову сферу [1]. Водночас ця свобода не є абсолютною, оскільки у сфері банківського кредитування вона обмежується спеціальними нормами фінансового та банківського законодавства.

Кредитодавець, яким виступає банк або інша фінансова установа, відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» має право на здійснення кредитних операцій, що є одним із основних видів банківської діяльності [3]. До основних прав кредитодавця належить право вимагати належного виконання позичальником своїх зобов'язань, зокрема

своєчасного повернення кредиту та сплати процентів. Крім того, банк має право здійснювати контроль за цільовим використанням кредитних коштів у випадках, передбачених договором та законом.

Важливим правом кредитодавця є також право вимагати забезпечення виконання зобов'язань, зокрема шляхом застави, поруки або гарантії. Це право спрямоване на мінімізацію кредитних ризиків та забезпечення стабільності банківської системи [16].

Обов'язки кредитодавця полягають насамперед у належному та своєчасному наданні кредитних коштів позичальнику у розмірі та на умовах, визначених договором. У випадку споживчого кредитування банк зобов'язаний також надати позичальнику повну та достовірну інформацію про умови кредиту, включаючи реальну річну процентну ставку, загальну вартість кредиту та всі супутні витрати [4]. Це є важливою гарантією захисту прав споживачів фінансових послуг.

Позичальник, у свою чергу, має право отримати кредитні кошти у порядку та на умовах, визначених договором. Також він має право на отримання повної інформації про умови кредитування, що впливає із загальних принципів цивільного законодавства та спеціальних норм про захист прав споживачів фінансових послуг [10].

Основним обов'язком позичальника є своєчасне повернення кредиту та сплата процентів за користування ним. Цей обов'язок є центральним у структурі кредитного договору, оскільки саме він забезпечує економічну рівновагу кредитних правовідносин. Невиконання або неналежне виконання цього обов'язку тягне за собою застосування заходів відповідальності, передбачених договором та законом.

Позичальник також зобов'язаний використовувати кредитні кошти відповідно до умов договору, якщо кредит має цільовий характер. Порушення цього обов'язку може стати підставою для дострокового повернення кредиту та застосування санкцій з боку банку.

У науковій літературі підкреслюється, що система прав та обов'язків сторін кредитного договору базується на принципі балансу інтересів. Як зазначають Є. О. Харитонов та О. І. Харитонova, кредитні правовідносини характеризуються поєднанням автономії волі сторін із необхідністю державного регулювання, що забезпечує захист слабшої сторони договору [6].

О. Д. Крупчан наголошує, що права банку як кредитора значною мірою спрямовані на мінімізацію кредитного ризику, тоді як обов'язки позичальника концентруються навколо належного виконання грошового зобов'язання [16]. Такий підхід відображає економічну природу кредитного договору як інструменту фінансового обігу.

Судова практика Верховного Суду також підтверджує, що належне виконання обов'язків позичальником є ключовим елементом стабільності кредитних правовідносин. У своїх рішеннях суд наголошує, що порушення строків повернення кредиту є істотним порушенням договору та може бути підставою для дострокового стягнення заборгованості [20].

Отже, права та обов'язки сторін кредитного договору формують його функціональну основу, забезпечуючи баланс інтересів кредитодавця та позичальника. Їх належне закріплення та виконання є необхідною умовою стабільності кредитних правовідносин та ефективного функціонування банківської системи України.

2.3. Форма та порядок укладення кредитного договору

Форма та порядок укладення кредитного договору є важливими елементами правового регулювання кредитних правовідносин, оскільки саме вони забезпечують юридичну визначеність, доказовість умов договору та захист прав його сторін. У сфері банківського кредитування ці питання регулюються нормами Цивільного кодексу України, Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про споживче

кредитування», а також доктринальними підходами та судовою практикою [2; 3; 4].

Відповідно до цивільного законодавства, кредитний договір укладається у письмовій формі. Дотримання письмової форми є обов'язковою умовою його дійсності, що обумовлено специфікою кредитних правовідносин, значними сумами грошових коштів та необхідністю забезпечення належного доказування умов договору у разі виникнення спору [2]. Письмова форма може реалізовуватися як у вигляді паперового документа, підписаного сторонами, так і в електронній формі із застосуванням електронного підпису відповідно до вимог законодавства.

У банківській практиці кредитний договір найчастіше укладається шляхом підписання єдиного письмового документа або шляхом приєднання позичальника до типових умов кредитування, що розробляються банком. Такий підхід зумовлений стандартизацією банківських послуг та необхідністю оперативного оформлення кредитних операцій [17].

Порядок укладення кредитного договору передбачає проходження кількох послідовних етапів. Спочатку відбувається ініціювання кредитних правовідносин, коли потенційний позичальник звертається до банку із заявою про надання кредиту. Далі банк здійснює аналіз платоспроможності та кредитоспроможності позичальника, оцінює кредитні ризики та приймає рішення про можливість надання кредиту [3].

Оцінка кредитоспроможності є обов'язковим етапом, який передбачений банківським законодавством і спрямований на мінімізацію ризиків неповернення кредиту. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», банки зобов'язані здійснювати управління кредитними ризиками та забезпечувати належний рівень фінансової стабільності [3].

У разі прийняття позитивного рішення між банком і позичальником узгоджуються істотні умови договору, після чого відбувається його

підписання. З цього моменту кредитний договір вважається укладеним і породжує для сторін взаємні права та обов'язки. У випадку консенсуального кредитного договору обов'язок банку щодо надання кредиту виникає з моменту досягнення згоди щодо всіх істотних умов [2].

У сфері споживчого кредитування законодавство встановлює додаткові гарантії для позичальників. Зокрема, перед укладенням договору банк зобов'язаний надати споживачу повну інформацію про умови кредиту, включаючи загальну вартість кредиту, реальну річну процентну ставку та всі супутні витрати [4]. Це забезпечує принцип прозорості та дозволяє позичальнику прийняти обґрунтоване рішення щодо укладення договору. У науковій літературі підкреслюється, що кредитний договір належить до договорів приєднання, оскільки його умови зазвичай визначаються банком в односторонньому порядку, а позичальник може лише погодитися з ними або відмовитися від укладення договору. Як зазначає В. В. Луць, така конструкція є типовою для банківських правовідносин і зумовлена необхідністю уніфікації кредитних умов [12].

О. С. Яворська звертає увагу, що специфіка укладення кредитного договору полягає у поєднанні договірної свободи та значного регулятивного впливу держави, що проявляється у встановленні обов'язкових вимог до змісту та форми договору [17].

Судова практика також підтверджує, що недотримання письмової форми кредитного договору або відсутність належного погодження істотних умов може призвести до визнання договору неукладеним або таким, що не породжує юридичних наслідків для сторін [18].

Отже, форма та порядок укладення кредитного договору в Україні характеризуються суворою нормативною регламентацією, обов'язковістю письмової форми та поетапною процедурою його укладення. Це забезпечує правову визначеність, захист інтересів сторін та стабільність кредитних правовідносин у банківській системі.

РОЗДІЛ 3. ВИКОНАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ

3.1. Порядок виконання кредитного договору

Порядок виконання кредитного договору є ключовою стадією реалізації кредитних правовідносин, оскільки саме на цьому етапі сторони фактично реалізують взаємні права та обов'язки, визначені договором. Його правове регулювання здійснюється нормами Цивільного кодексу України, Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про Національний банк України», а також нормативно-правовими актами Національного банку України [3; 13; 15].

Виконання кредитного договору передбачає насамперед обов'язок банку надати позичальнику грошові кошти у розмірі, строки та на умовах, визначених договором. Надання кредиту може здійснюватися одноразово або частинами (траншами), залежно від умов договору та характеру кредитування. Такий підхід дозволяє банку контролювати ризики та забезпечувати ефективне використання кредитних ресурсів [6].

З моменту фактичного надання кредитних коштів у позичальника виникає обов'язок їх належного використання та подальшого повернення відповідно до встановленого графіка. Виконання зобов'язання щодо повернення кредиту здійснюється шляхом сплати основної суми боргу та процентів за користування кредитними коштами. При цьому строки та порядок погашення визначаються кредитним договором і є обов'язковими для сторін [6].

Важливе значення у процесі виконання кредитного договору має принцип належного виконання зобов'язання, закріплений у цивільному законодавстві. Він передбачає, що зобов'язання має виконуватися відповідно до умов договору, вимог закону та звичаїв ділового обороту.

Невиконання або неналежне виконання зобов'язання тягне за собою юридичну відповідальність [6].

Банки у процесі виконання кредитного договору зобов'язані дотримуватися вимог законодавства щодо управління кредитними ризиками. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та нормативних актів Національного банку України, банки повинні здійснювати постійний моніторинг кредитного портфеля, оцінювати фінансовий стан позичальників та вживати заходів для мінімізації ризиків неповернення кредитів [3; 15].

Закон України «Про Національний банк України» визначає, що НБУ здійснює банківське регулювання та нагляд, зокрема встановлює обов'язкові економічні нормативи, контролює дотримання банками вимог щодо кредитної діяльності та забезпечує стабільність банківської системи [13]. Це прямо впливає на порядок виконання кредитних договорів, оскільки банки зобов'язані діяти в межах встановлених регуляторних вимог.

У науковій літературі підкреслюється, що виконання кредитного договору має складний характер і включає не лише передачу та повернення грошових коштів, але й систему супровідних дій, спрямованих на контроль за виконанням зобов'язань. Як зазначають Є. О. Харитонов та О. І. Харитонova, кредитні правовідносини є тривалими та динамічними, що потребує постійної взаємодії сторін протягом усього строку дії договору [6].

Особливу роль у практичному аспекті виконання кредитних договорів відіграє судова практика. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що належне виконання кредитного договору полягає у своєчасному та повному поверненні кредиту разом із процентами, а порушення графіка погашення є підставою для застосування заходів відповідальності та примусового стягнення заборгованості [21].

Таким чином, порядок виконання кредитного договору охоплює комплекс взаємопов'язаних дій сторін, спрямованих на реалізацію його умов: надання кредиту банком, використання коштів позичальником та їх своєчасне повернення. Дотримання цього порядку забезпечується нормами цивільного та банківського законодавства, а також контролем з боку Національного банку України, що гарантує стабільність кредитної системи та захист прав учасників кредитних правовідносин.

3.2. Способи забезпечення виконання зобов'язань (застава, порука, гарантія тощо)

Способи забезпечення виконання зобов'язань у кредитних правовідносинах відіграють важливу роль у гарантуванні належного виконання позичальником своїх обов'язків за кредитним договором. Їх застосування спрямоване на зниження кредитних ризиків банківських установ, підвищення рівня стабільності фінансової системи та забезпечення реального захисту прав кредитора у разі порушення договірних зобов'язань.

Правове регулювання забезпечення виконання зобов'язань у сфері кредитування здійснюється, зокрема, Законом України «Про іпотеку» та Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», які визначають правові механізми застави та інших видів обтяжень майна боржника [22; 23]. Крім того, загальні засади застосування забезпечувальних конструкцій розкриваються у науковій доктрині банківського та цивільного права [16].

Одним із найпоширеніших способів забезпечення виконання кредитних зобов'язань є застава. Відповідно до Закону України «Про іпотеку», іпотека є видом застави нерухомого майна, яке залишається у володінні заставодавця або третьої особи, але слугує забезпеченням виконання основного зобов'язання, зокрема кредитного договору [22]. У разі невиконання позичальником своїх зобов'язань банк набуває право

звернення стягнення на предмет іпотеки, що дозволяє частково або повністю задовольнити вимоги кредитора.

Іншим поширеним видом забезпечення є застава рухомого майна, яка регулюється Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень». Цей закон встановлює порядок виникнення, реєстрації та припинення обтяжень рухомого майна, що використовується як забезпечення виконання зобов'язань за кредитними договорами [23]. Реєстрація обтяжень у відповідному державному реєстрі забезпечує публічність і пріоритет прав кредитора.

Порука є ще одним ефективним способом забезпечення кредитних зобов'язань. Вона полягає у тому, що третя особа (поручитель) зобов'язується перед кредитором відповідати за виконання боржником свого зобов'язання у разі його невиконання. У банківській практиці порука часто використовується при споживчому та корпоративному кредитуванні як додатковий механізм гарантування повернення кредиту [17].

Гарантія також належить до способів забезпечення виконання зобов'язань і полягає у зобов'язанні гаранта сплатити кредитору визначену суму у разі невиконання боржником своїх обов'язків. У банківській сфері гарантія використовується як більш надійний інструмент порівняно з порукою, оскільки передбачає самостійне та безумовне зобов'язання гаранта перед кредитором.

У науковій літературі підкреслюється, що система забезпечення виконання кредитних зобов'язань є комплексною та включає різні правові інструменти, спрямовані на мінімізацію ризиків банку. Як зазначає О. Д. Крупчан, саме забезпечувальні механізми дозволяють банкам підтримувати стабільність кредитного портфеля та зменшувати рівень проблемної заборгованості [16].

О. О. Баранов наголошує, що в сучасних умовах кредитування банки активно використовують змішані форми забезпечення, поєднуючи заставу,

поруку та інші гарантійні механізми, що значно підвищує рівень захисту їхніх майнових інтересів [17].

Таким чином, способи забезпечення виконання зобов'язань у кредитних правовідносинах є важливим елементом правового механізму кредитного договору. Вони спрямовані на гарантування повернення кредитних коштів, захист інтересів кредитора та забезпечення стабільності банківської системи України.

3.3. Відповідальність сторін за порушення умов договору

Відповідальність сторін за порушення умов кредитного договору є важливим елементом механізму забезпечення належного виконання зобов'язань у сфері кредитних правовідносин. Вона виконує компенсаційну, превентивну та стимулюючу функції, спрямовані на захист прав кредитора, забезпечення дисципліни виконання договірних зобов'язань та стабільність фінансової системи. Загальні засади цивільно-правової відповідальності закріплені в Конституції України та Цивільному кодексі України, які визначають обов'язковість виконання зобов'язань і неприпустимість їх односторонньої відмови [1; 2].

У сфері кредитних правовідносин відповідальність настає переважно у разі невиконання або неналежного виконання позичальником обов'язку щодо повернення кредиту та сплати процентів. Основною формою такої відповідальності є сплата неустойки (штрафу, пені), а також відшкодування збитків, завданих кредитору. Відповідно до Цивільного кодексу України, боржник зобов'язаний виконати зобов'язання належним чином, а у разі порушення — несе майнову відповідальність у встановленому законом або договором порядку [2].

Закон України «Про споживче кредитування» встановлює додаткові гарантії захисту прав споживачів, але водночас передбачає можливість застосування до позичальника санкцій у разі порушення умов договору,

зокрема щодо прострочення платежів. У таких випадках кредитор має право вимагати сплати штрафних санкцій, а також дострокового повернення кредиту у випадках, передбачених договором або законом [4].

Окреме значення у сфері кредитних правовідносин має інститут застави як спосіб забезпечення виконання зобов'язань. Відповідно до Закону України «Про заставу», у разі невиконання боржником основного зобов'язання кредитор має право звернути стягнення на предмет застави та задовольнити свої вимоги за рахунок його вартості [24]. Це є однією з найефективніших форм майнової відповідальності у кредитних правовідносинах.

У випадку систематичного невиконання позичальником зобов'язань банки можуть застосовувати процедури роботи з проблемними активами. Відповідно до Положення Національного банку України про організацію процесу управління проблемними активами, фінансові установи зобов'язані здійснювати реструктуризацію заборгованості, проводити претензійно-позовну роботу або ініціювати стягнення заборгованості у судовому порядку [14].

У науковій літературі підкреслюється, що відповідальність у кредитних правовідносинах має специфічний характер, оскільки поєднує елементи цивільно-правової та фінансово-економічної відповідальності. Як зазначає В. В. Луць, кредитний договір передбачає підвищений рівень майнової відповідальності позичальника, що зумовлено грошовим характером зобов'язання та ризиками кредитора [12].

О. С. Яворська наголошує, що особливістю відповідальності за кредитним договором є її превентивний характер, оскільки сам факт встановлення санкцій стимулює належне виконання зобов'язань без необхідності фактичного застосування заходів відповідальності [17].

Судова практика Верховного Суду послідовно виходить із того, що порушення позичальником строків повернення кредиту є істотним

порушенням умов договору та є підставою для стягнення заборгованості, процентів, пені та інших передбачених договором платежів. У своїх рішеннях суд також наголошує на необхідності дотримання принципу добросовісності при реалізації прав кредитора [19; 20; 25].

Відповідальність може наставати і для кредитора у разі порушення ним умов договору, зокрема щодо несвоєчасного надання кредитних коштів або порушення обов'язку щодо інформування позичальника. У таких випадках позичальник має право вимагати відшкодування збитків або розірвання договору в судовому порядку [2].

Отже, відповідальність сторін за порушення умов кредитного договору є важливим елементом механізму правового регулювання кредитних відносин, який забезпечує баланс інтересів сторін, належне виконання зобов'язань та стабільність банківської системи України.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що кредитний договір є одним із ключових інститутів цивільного права України та важливим інструментом функціонування банківської системи і фінансового ринку загалом. Його значення полягає у забезпеченні руху грошових коштів між фінансовими установами та позичальниками, а також у задоволенні як підприємницьких, так і споживчих потреб.

Кредитний договір має складну правову природу, оскільки поєднує ознаки цивільно-правового договору та елементи фінансового регулювання. Він є консенсуальним, оплатним, взаємним і строковим договором, що укладається виключно за участю спеціальних суб'єктів — банків або інших фінансових установ. Це відрізняє його від суміжних договірних конструкцій, зокрема договору позики.

У роботі встановлено, що істотними умовами кредитного договору є предмет, сума кредиту, строк його повернення, процентна ставка та порядок надання і погашення кредиту. Відсутність узгодження цих умов унеможливорює належне виникнення кредитних правовідносин.

Права та обов'язки сторін у кредитному договорі характеризуються взаємністю та певною економічною нерівністю, оскільки банк як професійний учасник ринку має більше можливостей впливу на умови договору. Водночас позичальник має право на отримання повної та достовірної інформації про умови кредитування.

Виконання кредитного договору полягає у наданні кредитних коштів, їх використанні та подальшому поверненні разом із процентами у встановлені строки. Належне виконання зобов'язань є основною умовою стабільності кредитних правовідносин.

Особливу роль у забезпеченні належного виконання кредитного договору відіграють способи забезпечення зобов'язань, зокрема застава,

порука та гарантія. Вони зменшують ризики кредитора та підвищують гарантії повернення кредитних коштів.

Встановлено, що у разі порушення умов кредитного договору настає майнова відповідальність сторін, яка може проявлятися у вигляді штрафних санкцій, стягнення заборгованості та звернення стягнення на майно боржника.

Отже, кредитний договір є складним правовим механізмом, що забезпечує баланс інтересів сторін, стабільність фінансових відносин та ефективне функціонування банківської системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ (ДСТУ 2015)

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: Законодавство України — Конституція України (дата звернення: 17.05.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 30.03.2026. URL: Законодавство України — Цивільний кодекс України (дата звернення: 17.05.2026).
3. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: Законодавство України — Про банки і банківську діяльність (дата звернення: 17.05.2026).
4. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. Дата оновлення: 08.02.2025. URL: Законодавство України — Про споживче кредитування (дата звернення: 17.05.2026).
5. Кузнєцова Н. С. Цивільне право України : підручник : у 2 т. Т. 2. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 872 с.
6. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне право України : підручник. Київ : Істина, 2021. 808 с.
7. Васильєва В. А. Банківські правовідносини в Україні : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 412 с.
8. Коваленко Т. О. Правова природа кредитного договору за цивільним законодавством України // Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 5. С. 112–116. URL: Юридичний науковий електронний журнал (дата звернення: 17.05.2026).
9. Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань : Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: Законодавство України — Закон № 4196-IX (дата звернення: 17.05.2026).
10. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. Дата оновлення: 01.01.2026. URL:

Законодавство України — Про фінансові послуги та фінансові компанії (дата звернення: 17.05.2026).

- 11.Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право України: особлива частина : навч. посіб. Харків : Право, 2020. 768 с.
- 12.Луць В. В. Договірне право України : сучасний стан і тенденції розвитку : монографія. Київ : Правова єдність, 2018. 488 с.
- 13.Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. Р. О. Стефанчука. Київ : Правова єдність, 2021. 1424 с.
- 14.Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України : Постанова Правління Національного банку України від 18.07.2019 № 97. URL: НБУ — Постанова № 97 (дата звернення: 17.05.2026).
- 15.Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: НБУ — Постанова № 351 (дата звернення: 17.05.2026).
- 16.Крупчан О. Д. Банківське право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 624 с.
- 17.Баранов О. О. Банківське кредитування в Україні: правові аспекти : монографія. Київ : Юстініан, 2019. 376 с.
- 18.Марченко М. В. Особливості укладення кредитного договору в Україні // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 11. С. 58–63. URL: Підприємництво, господарство і право (дата звернення: 17.05.2026).
- 19.Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28.03.2018 у справі № 444/9519/12. URL: Єдиний державний реєстр судових рішень — справа № 444/9519/12 (дата звернення: 17.05.2026).

- 20.Постанова Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 342/180/17.
URL: Єдиний державний реєстр судових рішень — справа № 342/180/17 (дата звернення: 17.05.2026).
- 21.Романюк Я. М. Судова практика щодо вирішення спорів, пов'язаних із кредитними договорами // Вісник Верховного Суду. 2019. № 4. С. 22–31.
- 22.Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. Дата оновлення: 15.03.2026. URL: Законодавство України — Про іпотеку (дата звернення: 17.05.2026).
- 23.Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень : Закон України від 18.11.2003 № 1255-IV. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: Законодавство України — Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень (дата звернення: 17.05.2026).
- 24.Про заставу : Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: Законодавство України — Про заставу (дата звернення: 17.05.2026).
- 25.Постанова Верховного Суду від 16.06.2021 у справі № 204/5727/19.
URL: Єдиний державний реєстр судових рішень — справа № 204/5727/19 (дата звернення: 17.05.2026).